

ЛЕНИН ЁЛУ

КПСС-ни ОБКОМУНУ, ДАГЪЫСТАН АССР-ни ОЪР СОВЕТИНИ ВА МИНИСТРЛЕР СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ДАГЕСТАНСКОЙ АССР

ЛЕНИНСКИЙ ПУТЬ

1918-нчы йылны
апрель айындан
башлап чыгъарыла

ХАМИСГЮН

29

МАРТ

1990

№ 38 (10524)

Багъасы, 3 кепен

Гележекни алдында жавап бере туруп

«СССР-де ерли оъз ишин оъзу юрютювню умуми башланывлары ва ерли хозяйство гъакъындагъы» Законну проектни арагъа салып ойланы барышында дёрт айны ичинде СССР-ни Оър Советине 10 минг тюрлю пикрулар, замечаниелер, таклифлер гелген. Сессия шо документни уьстюнде экинчи кере охувунда 26-нчы мартда иплеме башлагъан.

Башлап председатель А. И. Лукьянов, Халкъ депутатларыны гезиксиз уьчюнчю съездини къарарлары булан байлавлу болуп, СССР-ни Оър Советини ишин къурмакны гъакъында къарар къабул этмекни депутатлагъа таклиф этген. Парламентни ва Съездин иши гъакъында даим тергев этип турагъанлар, балики, еде сакълагъандыр: Оър Совет мекенли кюйде ойланылынгъан графиксиз ишлей деген оыкелевлер кеп бола. 14 иппракъдан этилген брошюраны-графикни гъали олар оьзлени кълларына алгъанлар.

Проектни уьстюнде дагъы да ишлей туруп, халкъны оър даражадагъы социальный активлигин артдырувну таъмин этеген нормалагъа кеп тергев берилген. Проектни уьстюнде ишлейген заманда ерли оъз ишин оъзу юрютювню мутъкам кюйдеги экономика кюрчюсюн салмакъ учун кеп зат этилген. Халкъ депутатларыны тергевю айры-айры принципли кюйдеги тюзелтивлеге ва толумлашдыривлагъа бакъдырылгъан. Проектни янгы статьяларындан бириси, айрыча айтгъанда, булай дей: «Патанджшаны ифтирларын ишавгъа чыгъарып янгыз олар ерли территория оъз ишин оъзу юрютювню органларын сайлап къоймай, шо органланы тозувну гъакъындагъы къарарны къабул этмеге де болагъанлыкъда». Ерли оъз ишин оъзу юрютювню ва загъмат коллективлени бир-бири булангъы аралыкларыны системасы терен кюйде байлавлу этилген.

Комитет юрт Совети, поселок ада район Советлери, шагъар яда шагъар район Советлери шолай даражада болмагъа бола деп гъисап эте. Амма, проект шо масъалаланы чечеген заманда, ерли ва милли башгъалыкъланы дагъы да толу кюйде гъисапгъа алынуу масъалаларын гез алгъа тута. Булар барысы да — халкъ депутатларыны ерли Советлерини ролюн гетеривде, олан ачыкъ кюйдеги толу гъакимлигин таъмин этивде уллу къошум. Шолай янашын социальный тармакны ишин юрютювню къатты кюйдеги центрашдырылгъан къайдасын тайдырмагъа нмканлыкъ бере.

Оър даражадагъы органлагъа — край, область ордагъа — оператив-хозяйство борчланы хыйлыларын, даи кутуумагъа смежек, шо бир накътнин ичинде буйрукъчулукъ административ борчларындан да кутуумагъа

Совет Союзуни Коммунист партиясыны ПРОЕКТ УСТАВЫ

Охувчулагъа белгилли экени йимик, КПСС-ни янгы Уставыны проект КПСС-ни ЦК-сыны Пленумунда арагъа салынып ойланылгъан ва кюрчю гъисапда аригъ гёрюлген. КПСС-ни ЦК-сыны Пленумуну тапшуруву булан ЦК-ны Политбюросу ва редакционный комиссия шоку акырына ерли ишлетген ва ЦК-ны члендерине, шолай да республика, край ва область партия комитетлени секретарларына йиберген. Шолардан гелген замечаниелар гъисапгъа алынгъан. Уставны проект бютюн умуми арагъа салып ойланмакъ учун печать этиле.

Совет Союзуни Коммунист партиясы — оъз ишин оъзу юрютеген жамият-политика къурум, биройлуланы-коммунистлени гёнгюллю бирлешивю. Марксы, Энгельснин, Ленинин идеаларын яратывчу къайдада оьсдюрювге кюрчюленип, коммунист перспективадан башчылыкъ алып, шо оъзюню мурады этип уылкеле инсанлыкъ, демократ со-

циализмни яратывчу, интернационализмни, умуми адамлыкъ байлыкъланы токъташдырувну сала. КПСС ишчи классны, бары да загъматчыланы социалистиче танглавуна аркъа таяй, халкъны пайдаларын билдире ва якълай, оъзюню политика платформасына кеп миллетли совет жамиятны бирлешдирмекни къастын эте.

I.

КПСС-ге членлик

1. 18 йыл болагъан, партияны Программасын ва Уставын къабул этеген, шону къурумларыны бирисинде ишлейген ва член гъакълар тейлейген СССР-ни гъар къайсы ватапдашы КПСС-ни членни болмагъа бола.

2. Партияны бары да членлерини тенг ихтияры бар. Олан партияны ич ва тыш

партия стажы булангъы КПСС-ни членине, партияда ону узакъ актив кюйдеги ишин гъисапгъа алып, партияны шагъар, район комитети тасдыкъ этген башлапгъы партия къурумну къарары булан «КПСС-ни ветераны» деген гюрметли ат бериле.

Б. КПСС-ге членлик партияны абурун тюзюрген,

II. Ич партия демократия

6. КПСС идея бирликни ва партия ёлдашлыкъны кюрчюсюнде, партия масъаланы гъакимлигин, ич партия аралыкъланы бары да якълы демократизмни англаву низам ва коммунистлени къурумлулу гъу булан бирлешдиреген оъз ишин оъзу юрютювню принциплеринде яшай ва иш гёре.

Партияда пикруланы айтывну эркинлиги, тюрлю-тюрлю къаравланы ва платформаланы янаша салып, ачыкъ критика ва оъз-оъзюн критика этив таъмин этиле. Айры къурумланы, савлай КПСС-ни дазуларында партияны ва уылкени яшавуну агъамиятлы масъалаларына байлавлу эришивлюклер ва референдумлар оьтгерилмеге, шоланы гъаксиллерине гёре тийишли къарарлар къабул этилмеге бола.

7. Партия къурумлар оьзлени ич яшавун ва чалышывун къурувда онгача гъисапла. Эгер шолар КПСС-ни программа мурастарына ва устав нормаларына къаршылыкъ этмей буса, шоланы къарарларын, персональный ишлеге байлавлу къарарланы къошмайлы, оьрде токътагъан къурумлар тайдырмагъа болмай.

8. Партия къурумланы ва

вун, тек жыйында ортакъчылыкъ этген КПСС-ни членлерини, конференцияны, съездини делегатларыны, партия комитетни яда оьзге сайлангъан органны членлерини тавушларыны яртысындан кълбюн алгъан кандидатлар сайлангъан деп гъисап этиле.

Делегатланы гёрсетегенде ва сайлайгъанда коммунистлер шо органланы къурагъан конференция, съезд къарайгъан оьрде токътагъан партия органланы составына кандидатуралагъа гёре таклифлер бере.

Район, шагъар ва округ (районгъа бёлюмейген) партия конференциялагъа делегатлар башлапгъы къурумларда сайлана. Шагъар ва округ, (районлагъа бёлюнген) область, край, конференциялагъа, союз республикаланы компартияларыны съездерине, КПСС-ни съездине делегатлар сайлавлар башлапгъы партия къурумланы янындан кандидатураланы борчлу кюйде гёрсетив, адатлы гъалда, коммунистлени тувра тавуш беривю булан сайлана. Сайлавланы бругъун тийишли партия комитет оъзу учун бу территорияны коммунистлерини яртысындан

лан къабул этилген къарар барысы да учун борчлу. Партия комитетлени исполнителный органларында (президиум, бюро) разисизликлер тувулунгъан гезиклерде къарарны проектни янгыдан арагъа салып ойланышывгъа бериле ва тавушланы уьчден эки пайындан кеп яны булан къабул этиле.

Партия органланы, къарарлары тюндеги къурумлар учун борчлу. Шо къарарланы иш гёрювюн токътатмайлы, ардагъыларыны шоланы тюзлюгюн токъташдырмагъа, оьрдеги партия къурумлагъа апелляция этмеге ихтияры бар.

14. Партияны ёлбашчы сайлангъан органлары оьзлеге таби болагъан аслу гъалда аналитика, прогноз-социология ва консультация якъдан оланы чалышывуну кълдугъун кютеген ишчи аппаратны ярата. Партия аппарат оьзлени жыйынларында арагъа салып ойланыгъан башлапгъы партия къурумланы таклифлерини кюрчюсюнде сайлангъан органны янындан къурула. Партия аппараты кълдугъучуларына загъмат законлар яйыла.

15. Партияны кадрлагъа байлавлу политикасын яшав-

гъа чыгъара туруп, башлапгъы партия къурумлар ва партия комитетлер коммунистлени ва партияда тюзюлени пачалыкъ, хозяйство, жамият чалышывуну мекенли участкаларына таклиф эте. Политика къайдалар булан иш гёре туруп, олар тийишли кълдугъулагъа оьзлени сайлаву яда белгилевню болдуралар, оланы якълайлар, оьзлени иши гъакъында коммунистлени гъисап беривлерине тынглайлар, шолалыкъда этилген гъасиллени ва таклифлени аян этелер.

16. Пачалыкъ законлар булан кълдугъыву болуп, оьзлени маяларына яда оьзге къурумлар булан бирге газетлер ва журналлар, бюллетенлер, пропагандист, справка-информация ва оьзге материаллар чыгъармагъа, тийишли редакциялар, шолай да телерадиовещаниени студияларын къурмагъа партия къурумланы ихтияры бар. Массовый информацияны партия кълдугъулары оьзлени ёлбашчыларын тасдыкъ этеген партия комитетлени ёлбашчылыкъны тюбюнде ишлейлер. «Правда» газетни баш редактору КПСС-ни Центральный Комитетини Пленумунда тасдыкъ этиле.

Митингни ортакчылары
кварар кыбул этген, СССР-
ни Халк депутатларыны
гезиксиз учыккы съездини
шо масъалага байлаву кы-
рарлары кыбул гёрюлген.
БИЗИН МУХБИРИБИЗ.

Тодорский, Полешко, лиги загматчы хазітланы
ов, Лапин, Свиридов, кхаст этиюу ва ишт Кхыны

38. Союз республикалары
компартиялары, край ва об-
ласть партия кыурумлар, оль-
башуу финанслашдырыгыга

Лышывуу Бруклашдыр ва юриде, массалар булангы олануу байлаууларын бек-лешдирме болушлук эте, олар булан бирге партияны политикасын ва кыарларын англата, загмат коллектив-дерде ва ватандашлар яшай-а, экономика, культура ва өзге-тюрлю масъалалары жамият-ны кыаравуз бере, оланы яшавга чыгарылывуна бо-лушлук эте.

22. Край, область, округ партия кыурумлары партияны политикасын гызырледе ор-такчылык эте ва крайны, областны, округну оылчевле-ринде шону яшавга чыгга-рынга байлавуу иш юрте, оырде токтагызан партия кыурумлары кыарларын яшавга чыгарынуу кыура.

Край, область, округ пар-тия кыурумуна оыр органы

Тийишли пленумларда пр-тияны бюросу, крайкомла-рыны, обкомларыны ва ок-ружкомларыны секретарлары сайлана.

23. Район, шагбар, округ, область ва край партия кыу-румлары тергеу-ревизия ко-миссиялары оро, беш жылдан кем болмаган кыадарда пар-тия стажы булангы комис-сияны председатели сай-лай. Тергеу - ревизия ко-миссиясы партия низамын бектешириш, коммунистле-ни анындан партия этикасы-ны нормаларын юрютуу бу-лан байлавуу масъалалары чече, партияны членлерини араларына кыарай, партия бюджетини яшавга чыгга-рылывуна контролук болду-ра, тергеу-ревизия комиссия-сы район, шагбар, округ, об-ласть ва край партия конфе-ренциясыны положениеси бу-лан кыйышывуу кюйде иш-лей.

Союз республикалары коммунист партиялары

24. КПСС-ни Программасы-ны ва Уставыны оылчевле-ринде союз республикалары ком-мунист партиялары онгача.

Олар өз программаларын ва норматив документлерин гы-аирлей, шолуга кыйышывуу кюйде оылар кыурум, кадр-

КПСС-ни оыр органы

27. Совет Союзу Комму-нист партиясыны оыр органы сьезд гысаплана. Гезикли сьездлер КПСС-ни Централь-ный Комитетини анындан беш жылда бир керенден аз бол-маган кюйде чактырыла. Сьездин чактырмакыны гыа-кында ЦК-ны кыарары, гю-люк иш низамын ва вакыл-ликлерини нормасы гыакын-да сьезд болгунча уыч айдан геч тартмаган кюйде бил-дириле. Центральный Коми-тет сьезде чыгарылаган аслу масъалалагга байлавуу тезислени печат эте.

КПСС-ни гезиксиз сьезди оыюню сиптечилигине гере-яда коммунистлени умуми са-навуну уычден бир пайындан кем болмаган кыадарын бир-лешдиреген партия кыурумла-ры талап этивюне гере Цент-ральный Комитетини анындан чактырыла. Сьезд эки ай болжалны ичинде чактырыла ва эгер партияны бары да членлерини яргысындан кем болмаган кыадары шонда бар буса, толу ихтиярлы деп

IV ЦК-ны оыр органы

гысап этиле. Центральный Комитет гс-зисиз сьездин чактырмакы кыойган заманда шону оы-гермекки талап этген кыурум-лар партияны ЦК-сыны гезик-сиз сьезд чактырмагга их-тиярлары булангы кыурум комитет болдурмагга бола.

28. КПСС-ни сьезди: — Центральный Комитетини ва Центральный тергеу-реви-зия комиссиясыны гысап бе-ривюне тынглай, шолуга ге-ре кыарлар кыабул эте;

— Партияны Программасы-ны ва Уставын кыабул эте. шолуга анындан кыарай ва алышдыра;

— Партия кыурулушуну, идеология чалышывуу, КПСС-ни ич ва тыш полити-касыны тармагында партия-ны ролун белгилей;

КПСС-ни Председателин ва ону заместителлерин, бир вакыттын ичинде КПСС-ни ЦК-сыны членлери этип ола-ны сайлай;

— КПСС-ни Центральный Ко-митетини ва Центральный тер-

геу-ревизия комиссиясыны оыюню составыдан КПСС-ни ЦК-сыны Президиумун сай-лай. Ону санап составын КПСС-ни сьезди тасдык эте. ЦК-ны Президиумуна, шолай да кыулугуна гере КПСС-ни Председатели ва ону замести-теллери, союз республикада-ны компартияларыны елбаш-чылары гире.

КПСС-ни ЦК-сыны Прези-диуму кыарларын кютмек учун партия кыурумлагга оыюню атындан бакдыра. Лап да агжамиятлы масъала-лагга байлавуу кыарларын Президиум КПСС-ни ЦК-сыны Пленумуна тасдык этме-бере.

ЦК-ны Президиуму тьар йыл КПСС-ни ЦК-сыны Пле-нумуна оыюню чалышывууу гыакында гысап беривюу тапшура.

КПСС-ни ЦК-сында ону ча-лышывуу аслу елларына ге-

терияны еслги ва акъ-ча маялары умуми партия байлыгы гысаплана. Вина-лар ва имаратлар, оланы составына гиреген газетлени ва журналланы мал-матагы ва типографиялары булан партия издательстволар, пред-приятиялер ва өзге мал-ма-тагы, шолай да член гыакы-лардан, партияны предприя-тиялерден ва өзге телем-лерден амалга гелеген акъ-ча маялар КПСС-ни еслгини ихтиярны объектлери гы-саплана.

33. КПСС-ни ЦК-сы ва КПСС-ни ЦКРК-сы жылда акиден кем болмаган пле-нарный жыйын оыттере, та-рык болгганда, бирлик-деги жыйынланы оыттере.

КПСС-ни ЦК-сыны членле-ри КПСС-ни ЦКРК-сыны пле-нумларыны ишинде ортак-чылык этмеге, ЦКРК-ны членлери буса КПСС-ни ЦК-сыны Пленумларыны ишин-де совещательный тавуш их-тиярлы булан ортакчылык этмеге бола.

КПСС-ни ЦКРК-сына сай-ланган коммунистлер пар-тияны өзге центральный сайланган органларыны составына гирмеге болмай.

251 — 300 манатдан — 2 процент
301 — 350 манатдан — 2,5 процент
350 манатдан артыккан — 3 процент

Ишлейген коммунистлер-пенсиялар член партия гыакыны пенсиясындан ва загмат гыакындан айрыча телей.

38. Союз республикалары компартиялары, край ва об-ласть партия кыурумлар, оыа-оыюню финанслашдырыгга гечювню татыни этеген ге-лимлерин артдырууу кыас-тын эте туруп, оыюню бюд-жетинден онгача кюйде пай-даланалар, структура-штат ва финанс масъалаларын чече. Партияны политика ишни пайдаларына ва совет закоп-лагга кыаршы юрломейген предприятиялерини ва ида-раларыны хайырым-хозяйт-во ва коммерция чалышыву иштагыландырыла. Ери пар-тия ва контрольный-реви-зионный органлар партия бюджетни гыалы ва маялары харжланывуу гыакында даими гыалда коммунистлеге билдире.

Партия бюджет, ери пар-тия кыурумлардан айырыла-ны нормативлери ва маялары пайлавуу еругуу КПСС-ни Центральный Комитетини Пленумунда тасдык этиле ва печатда азылып чыгга-рыла.

Партияны членлери учун-гуу гыар айлык член гыакы-лар тебендеги оылчевлерде токташдырыла.

70 манатгга ери гелимден — 10 кепек

71 — 100 манатдан — 20 кепек

101 — 150 манатдан —

V Коммунистлер Советлерде, жамият кыурумларда ва гыаракатларда

34. КПСС, шону бары да кыурумлары СССР-ни Консти-

туциясыны ва совет законла-ны дазуларында иш гере.

«Кыылыгынын тас этген кыылгга сюрюнер» деген макъалагга гере «Ананы сютю гыалалмы?»

Мен анадан газетибиз «Ле-нин елу» көп сююп охуй-ман. Артыкты вакытлерде ону беттеринде печат этил-гел макъалалардан Кыалсын Акъгезовну «Кыылыгынын тас этген кыылгга сюрюнер» де-ген макъаласын айрыча бек-ушаттым. Адам кыылыгы, намуусу, оыктемлиги бар гыар-бир ватандаш шолай макъа-ланы охугганда ойлашмай болмас. Шонда гетерилген масъалалар барыбызгга да тие деп айтмагга ярай. Неге буса да, мен шо макъаланы охуу чыктыганда, инг башлап аналаны гыакында ойлаш-тым. Мен оыюм де анаман. Агълюде алты яшны оысю-рюп яшав елуна салганман, оыюрюмю авазан көп янын ич наслуну тарбиялаууга ба-гышлаганман.

Айттыганым, авлетлер ана-дан туваганда анасыны са-ламатлыгынын, намуусун алып тууачай. Шоланы юрчиолери башлап агълюде, ананы ал-малда иш торангганда салы-пч. Казумук халктын «Яшда-уыретсенг яшынгын абурл-

этер башынгын» деген бек-тияны айтыву бар. Яшлагга бары да яхшы кыылыкта-ны, бары да яхшы затланы-яш заманында, айтгганны-герсетгенни яхшы алагган чагында уыретмеге гереке. Шо борч буса ата-аналаны лап сыйлы борчу болуп токта-тай. Тек не хайыр, шо борчну тийишли кюйде кютмейгенле ни санаву баргган сайын артса туюл, кем болмай. Му-на шо гыакыда инг биринчи-лей, биз, аналар, гыар-бир якыдан ва бек теренден ой-лашмагга герекебиз.

Бир-бир аналар: «Школа-ларда бизин авлетлерибизге тийишли билим бермей, оланы тюз тарбияламай, учительлер оызелени борчуну жаваплы кюйде янашмай!» — деп, ба-ры да айыпны учительге са-лып кыутулма кыарайлар. Шо тюз туюл. Неге тюз туюл экенин де айтуп берейим. Ми-сал учун, школалардагы бир-бир классларда кыыркыгга ювук яш бола. Шонча яш-гга учитель бары да якылар лап тюзевлю тарбия да, те-

рен билим де берип болар-мы? Волмас озокыда. Неге де сегиз, бир уыде эгер уыч-дёрт авлет бар буса, ата-ана шо авлетлени тюз тарбиялап боймайлы, тазаа дегинче асси бола. Мен мунда айтма сюеген зат шулай; айрокыда аналар оызелени кыарнындан чык-гган авлетлерини кыысматы-на жаны авуртуп янашмагга тарыкылар. Олар учительлер булан тыгыс кюйде байла-луку тутуп, оызелени авлетле-рини янгыз яхшы хасиятла-рын, яхшы якыларын гёрюп кыоймайлы, оланы терс иш-лерин, эл арада эрши гёрю-неген кыылыктарын гёрмеге де борчлу. Тек гыалиге ав-летлени тарбиялав тийишли даражада туюлукню айы-бын бир-биревге саллап ачык кюйде гёрюне. Яшланы оху-тувгга ва тарбиялаууга шо-лай янашыв бир заманда да пайда бермегеги оыалюгюнден англашылп кыала.

Гыар-бир ана баласын сюе-гени белгиле. Неге сюймесин дагы. Ол чу баласына кыыс-гга гече кыырк туруп

кыырк тамурдан сют берген. Тек булай бир затны унутма туюмей. Балаларын тауук да сюе. Кёбюсю гезиклерде бир тайла ата-аналар бала-ларын сюебиз деп айтып, гыатдан озуп, артык эрке этип кыоялар. Шо заман олар терс елгга туюе. Сонг, баягы, аналары кант этме башлай. Гечиккен кантдан да, гечиккен гёзьяшдан да асув ёггун англамагга герекебиз. Булай бирдагы бир затны айтма сюемен. Яшланы юрек-лерине яхшылыкны урлук-лары яшлар бавларындан ча-чылмагга гереке. Олар шо ча-гында бары да яхшылык-ланы бек алив кыабул этмеге ва кыанына сингдирмеге бо-ла. Эгер яшлар бавунда биз яшланы яхшы кыылыклагга, асил хасиятлагга уыретме бажарсак, школада да оланы тарбияламагга, мекенли би-лим бермеге тынч бола. Эгер шо борчну яшлар бавларында ишлейген тарбиялауучулар кютмеге бажармаса, ата-ана-лары оызелени яшлары шко-лагга юрюме башлагынча

алда оланы яхшы хасиятла-гга ес этмеге туврадан-тувра борчулар. Дагы ёггесе, биз авлетлерибизни адилликни елуна сакъламагга болма-жактыбыз.

Мен анаман. Шо саялы аналар оызелени яшларыны янгылышларын кыачан ачык кюйде гёрегенин де бек яхшы билемен. Олар авлетлерини янгылышларын, элде эрши гёрюнеген кыылыктарын ав-летлери торайгганда, оланы кыолу башына етишеген бол-гганда ес етелер. Дагы да ачык этип айтгганда, ай-рокыда аналар оызелени кыарт-лыгы кыаршысына гелгенде авлетлерини бирлери оызлеге языксынымайгганын яда алив сёз айтып да, авурун алып да гёнгюн ачмайгганын гыс етелер. Мен юрта кыатынла-ны советини елбашчысы бо-луп ишлейгенде олай анала-ны көп гёргенмен, оланы гёзьяшларын ес этген сайын, кыарнын айланган.

Кыалсын Акъгезовну ма-къаласына гере еселенгенле-ни бириси бырын заманда, ата-анасы бек кыарт болгган-да, авлетлери оланы четенге де салып ярдан ташлай бол-гган деген тапшурмалы ха-барны есгере. Шону эшит-генде туюк-туюком еретуруп

гетди. Шо гыакыда мен алда да эшитген эдим. Айтгганлай да, кыарт болган, кыавжа-гган, кыаламы сынган ата-анасын элтип кыартлар сакъ-ланаган уылеге ташлайгган уланлагга анасыны сютю гыа-лал болармы дагы? Шо уланланы, бизин ана тапган деп айтып, топурактын тап-тама гыакты бармы! Шолай уланланы тапгынча аналар кыара билев тапгган да кыо-лайдыр! Чыргга салма таш сама болар эди. Охувчулар мен булай кыазапланггангга айып этмей кыояр бугбай. Мен анаман. Шолай затлагга кыазапланмай болмайман.

Мен ойлашмаган кюйде, сюйсе кыызлар болсун, сюй-се уланлар болсун, олар ана-сы берген сютюню гыалалы-гын алмагга нечакы кыаст этсе, бизин яшавубуздагы яхшылыклар, яхшы ёллар, яхшы кыылыктар, ким де сукъланар йимик сыйлы ха-сиятлар шончакты артажакъ. Бизин заманда, бугюнлерде бары да кыызлагга ва улак-лагга анасы берген сют гыа-лалмы? Гелигиз, аналар, биз шо гыакыда теренден ойла-шайык.

Г. ИСАЕВА,
Башлыгонт юрт, загмат-ны ветераны.

УКРАИНА ССР. Ялтадагы «Массандра» деген произ-водствогарный бирлешивю 1990-нчы йыл 2-нчи апрел-де Лондонда «Сотби» деген аукционда оыюню коллек-циясындан 13486 шиша ча-гыыр сатажакъ. Шо чагыыр 150 жылдан 45 жылгга ерли сакъланган чагыыр.

СУРАТДА: чагыыр эти-чюлени тухумундан чынгган Юрий Дмитриевич ЕГОРОВ. Ону уллу атасы князь Ге-лицынни алдында чагыыр гыазирлеачю болуп ишлеген. Атасы «Массандрада» ча-гыыр гыазирлеачю болган. К. ДУДЧЕНКО чыгаргган сурат. (ТАСС).

Ахырынчылай ва даимге

1920-чы йыл 30-нчу март-да Дагъыстанны халкълары-ны яшавунда кеп улуу тари-хи агъвалат болгъан. Асру-ланы узакъындагъы ябушув Совет гъакимлигини уьстюн геливо, загъматчы халкъны социальный ва милли зул-мудан къутулуву булан та-мамлангъан.

Дагъыстанны халкълары-на шо бек тизив уьстюнлюк-ню яшавгъа чыгъарыада игит Къызыл Армия кемеке этген.

1918-нчи йыл 15 (26) январда В. И. Ленин елбаш-чылык этеген РСФСР-ни Халкъ Комиссарларыны Совет-и Ишчи-Сабанчы Къызыл Армияны къурмакъны гъа-къында декрет къабул этген.

Къызыл Армияны яраты-лывуу агъамиятын оьр да-ражада къыйматлай туруп, Улуу Октябрь социалист ре-волюцияны 70 йыллыгына багъышлангъан шатлыкъ жы-йында М. С. Горбачев булай деди: «Маркс ва Энгельс йи-мик, Ленин де халкъ милиция революцияны савутлу ик-лавчусу болажакъ деп тю-шюнген болгъан. Тек мекен-ли шартлар озге къарарны таклиф этген. Халкъгъа гюч-ден билдирилген ватандаш-дав, тыш узкелени чапгъы-ны башгъа янашыву талап-етген. Ленинин декретине гере Ишчи-Сабанчы Къызыл Ар-мия яратылгъан. Шо янгы къайдалагъы армия ватандаш-дава, ва тыш узкелени чап-гъынычланы дагъытывада-оваюн бир заманда да уьу-тулмадакъ макътавлукъ бу-лан беаеген».

Улуу Октябрь социалист революцияны уьст болуву Дагъыстанны загъматчыла-рына улуу таъсир этген, со-циальный ва милли зулмудан азат болмакъ учунгъу гъа-ракаты гючлендирген. Ич контрреволюция, Гюнбатыш-ны империалистлерини гюч-не таянып иш гереген шарт-ларда Дагъыстанны загъмат-чылары кемеке бек гъажат-лы болгъан. Бакудан ва Астрахандан гелген къызыл-гючленди отрядланы кемеги булан ва Ефремовну, Поповну, Бурунов, Лихонну елбашчы-лыгыны тюбюнде 1918-нчи йыл апрель айда Порт-Пет-ровск, Дербент шагъарлар эркин этилген. Москвагъа ба-шында В. И. Ленин де булан Халкъ Комиссарларыны Совет-и Ишчи-Сабанчы телеграммада булай айтылгъан: «2-нчи йылда Биринчи Дагъыстан-тан рус бары да екизла-нылгъан».

Биринчи Дагъыстан-тан рус бары да екизла-нылгъан. Биринчи Дагъыстан-тан рус бары да екизла-нылгъан. Биринчи Дагъыстан-тан рус бары да екизла-нылгъан.

чалт кюйде къурулгъан. Чон-тавул юрт Советни председа-тели Жамав Хасаевге берил-ген шагъатнамада айтылагъан кюйде, ол Чонтавул къызыл гвардия учун 70 атлыгъа ва 50 яав адамгъа патронлар, 10 тюбек, 25 австрия тюбек ва озге савут алмакъ учун йибериле.

Биринчи Дагъыстан атлы къызыл армия полкну муна шотай къурулар. «Гъалиги заманда, — деп айтылгъан Астрахангъа Йиберилген те-леграммада, — отряд полк-гъа айландырыла, шону дерт-ден уьч пайы Дагъыстанны ерли гючлерни гъисаплана-Савутлагъа, опуракгъа ва инструкторлагъа бакъгъан якъда гъажатлылыкъ бар».

Къызыл Армия Дагъыстан-ны загъматчыларына олар Де-никинни тылында баш гетер-ген авур гюнлерде де кемеке этген. 1919-нчу йыл XI Къы-зыл Армияны составындаи Бутигинни командасыны, тю-бюнде экспедиция корпусну айыргъанлар. Корпус Къыз-ларны азат этген ва Грозный-ге гъужумун башлагъан. 1919 — 1920-нчы йыллар-да Дербент фронтда XI Къы-зыл Армияны 800 адамындаи къурулгъан совет полк ябуш-гъан. Къызыл армеецлениг-отряды Темирханшура фронт-да да ябушув юртгген. Пар-тизан отрядлар булан янаша иш гереген Къызыл Армияны бейлюклери 1920-нчы йылны март айында Дербентге, Те-мирханшурагъа, Порт-Пет-ровскиге чапгын этмеге башлагъан, шоларда акъ гвардиячылары аслу гючлерни ерлешген болгъан.

Темиркъазыкъ Кавказны халкъларын акъ гвардиячы къысасдан азат эте туруп, игит Къызыл Армия Дагъыс-танны даууларына ювукълаш-гъан. Кавказ фронтну Рево-люционерине Йиберген те-леграммасында В. И. Ленин «сакъ кюйде иш гермеге, ай-рокъда Дагъыстангъа гирген-де буюкманлагъа длап, за-артыкъ ахшылыкъ ереларын герсетмеге» чакъыргъан.

Улуу рус халкъны, Къы-зыл Армияны йиберилини ях-шылыгындаи Дагъыстанны загъматчылары 1920-нчы йылны март айында интер-вентлени, акъ гвардиячыла-ны ва миллетчи контрреволю-цияны дагъытывага бажар-гъан.

Абдул-Гъюсейн Ибрагимов-Къыз-ларлыны аты охувчугъа малим. Ону «Аман-хор» деген романы 1915 йыл азылып, узакъ йылланы боюнда кьол азыв ки-тап гъисапта халкъ арада юрюлюп тур-гъан, артда да алим Салав Алиевни гъа-ракаты булан башлап «Дослукъ» альманах-ны бетлеринде, сонг буса 1976 йыл ай-ры китап болуп чыкъды, кьумукъ ада-биятгъа мекени кьошум болуп токътады.

А-Гъ. Ибрагимов-Къызларлы 1890 йыл Къызлар къалада туугъан. Абдул-Гъюсейинни тарбиялавуна, оьсювюне ата-сы Зайналабдин, ону бай китапханасын-дагъы улуу рус ва гюнчыгъыш философ-ланы, шаирлени асарлары таъсир эт-генине шек ёкъ. 1910-нчу йыл ата юрту Къызларда ачылгъан «Гъаят» деп аты булангъы мактапда ол дарс берип чалыш-гъан. 1917-нчи йыл гетерилген жамият

толкъунларда инкъылап ябушувгъа бой-сынып, Къызлар бойлардагъы агъвалат-ларда актив кюйде ортакъчылыкъ этген. Шо йыл Къызлар Совдепге член этилип сайлангъан, бироз да гетмей, ревкомну таклифине гере Мусалман слободканы партизан отрядына комиссар этилип бел-гилене. Шо бир вакътинни ичинде ол рев-трибуналы члени, заместители этилип де иш гере.

1921-нчи йыл Къараногъайгъа ревком къурма бакъдырыла. Къараногъай участ-каны халкъ судьясы, халкъ милицияны начальниги ва прокурорну еринде кьул-лукъ эте. Шо вакътиде Бюстюн Дагъыстан Советлени II (1922 йыл) ва IV (1925 йыл) съездлерине сайлана.

Абдул-Гъюсейн 30-нчу йыллардан ту-туп, 1957-нчи йылгъа этгинче тюрюлю-тюрюлю хужайство кьурумларда ишлей. О йыллар жамият яшавда ер тапгъан

репрессиялар гъали бизге яхшы белгили, оланы гъакъында туура айтылып да ту-ра. Айрокъда динге бакъгъан гъужумлар тез де башлангъан, гючлю де болгъан. Арагъа чыгъып гелеген маълуматлагъа гере, «Аманхорну» авторуну атасы Зай-налабдин динге кьуллукъ этеген адам болгъан саялы, Абдул-Гъюсейн партидан кьувалангъан. Туура репрессия этилмесе де, кыйынчылыктардан тайышманъ учун, огъар бир ерден бир ерге гечюп турма тюшген, гъатта Орта Азиягъа да чыгъып гетме борчлу болгъан. Гъаллар кьолайлашып, 1957-нчи йыл туугъан ери Къызларгъа къайтгъан ва аслу гъалда яратывчулукъ ишге белсенген.

А-Гъ. Ибрагимовну яшав-кысматын-дан узакъ, кьужурлу лакъыр алма бо-ла. Ону саламатлыгыны гъакъында чы амайып мисаллар кимни де гъайран этер.

Яратывчулугъун айтсакъ, язамачуу хый-лы язгъан асарларындан «Аманхордан» сонг охувчугъа янгыз бир хабары этиш-ген — «Аман гелин ва яхшы кыйына», Къюсю асарлары кьардаш-кьурдашла-рында сакъланып, ахтарычуланы кьолу-на тюшмей тура.

Гъасилиналам, С. М. Алиевни ахтары-вуна асасланып айтгъанда, бу йыл озю туугъанлы 100 йыл битеген Абдул-Гъю-сейн Ибрагимов-Къызларлыдан биз-ге белгили хабар муна шулай.

Аспирант Малим Гъюсейнов гетген йыл айда Къызлар бойлагъа илму сапа-рындан Абдул Гъюсейинни инисини уланы Давут Ибрагимовдан алып гелтир-ген. А-Гъ. Ибрагимов-Къызларлыны тарихи-инкъылап «Къызларкъала» деген чебер-документ поэмасы булан сизин та-ныш этебиз.

К Ъ Ы З Л А Р К Ъ А Л А

(ЧЕБЕР-ДОКУМЕНТЛИ ПОЭМА)

1917 ЙЫЛ

Минг тогуз юз он еттинчи сакада Улуу шатлыкъ болду Къызларкъалада; Николайны тахдан ерге саддылар, Ярлы халкълар эркинликни алдылар.

Ярлы халкълар шатлыкъ этип, сююнюп, Арасыдан депутатлар сайлады. Ер есилер, байлар буса тююнюп, Ахырыбыз не болар деп ойлады.

Депутатлар Совдеп — деген ат кьоюп, Оьзлер учун бир идара ачдылар. О Совдепни балконундан узатып Гьюрметли ал байракъны чачдылар.

Эрменилер, иранлылар, кьумукълар Орусланы кьолун тутуп кьоллашды, Вары миллет кьардаш болуп бирлешип, Агъа-ани йиким болуп гъаллашды.

Абдул-Гъюсейн, Ибрагим, Миргъайдар Кьумукълардан депутатгъа сайланды. Бу сайлангъан уьч де адамы гъар-бири Совдепни ишлерине байланды.

Совдепге намарт чыгып кьазакълар, Большевиклер душманлар деп акъырды, Эрменден чыгып хыйлы дашнакълар Кьазакъланы кемекиликке чакъырды.

Бу гюнлерде бизге гелип етишди Александр Хорошов деп бир ёлдаш Бу гелгенини бары да халкъ эшитди, Болгъан экен бу бир улуу кьатарбаш.

Хорошов да Ревком ачып, олтуруп, Председатель болуп шонда ерлешди. Кьолда тюбек, белде хынал-талакы, — кьумукълар да, оруслар да бирлешди.

Акъ кьазакълар кьоркьуп кьачып гетдилер, Дашнакъланы кьуруму да байланды, Минг тогуз юз он етти йыл кьотарып, Тарихибиз он сегизге айланды.

1918 ЙЫЛ
Хорошов, жыйын этип Совдепде, Членлени башгъа ишлеге пайлады. Алиев Ибрагим ёлдашны Трибуналгъа судья этип сайланды.

Ризаев Гъачиманбет, Назаров Муса, Эсе-неев Ибрагим, Умалатов Муса, Азимов Къарагъасан, Сейитов Мокъай, Салаватов Алакъав, Исмайылов Казий, Айбазов Сол-тахан, Алыпгъач (янгыюртлу), Сатыбалов Салагъдин, Агъачанов Наврузали, Алиха-нов Ибрагим, Хасаев Дапай, Амиханов Алимсолтан, Айбазов Дада, Гъачиханов Баба, Исмайылов Алав, Мусаев Гъасан, Османов Гъамзат, Инивов Арсланали, Токъ-тамышев Салават, Ибрагимов Анав Муса, Исаев Митрий, Курагъмаев Хункерхан, Мурзаев Хункер, Ибрагимов М. Гъюсейн, Алиев Рамазан, Даурбеков Вагъап, Хас-болатов Гъаким, Хажаев Паштан, Валиев Абдулхалыкъ, Мамуш (гючююртлу), Мус-лимов Касим, Сайтер огълу Мамав, Агъа бала огълу Агъмат, Агъачан огълу Па-раж, Али огълу Навруз, Агъалы огълу Ардаш, Магъматов Гъасан, Къадинов Ра-мазан, Чабу мычгыгъыш Баймурза.

Кютюрлерде, гентлерде яшайгъан акъ кьазакълар янгыдан талавур этме башла-ды. Тувар еслерини туварларын, кьой ес-лерини кьойларын, бав еслерини бавла-рындан чагъырларын урлап, озге ерге олтип сата едилер. Мусалман самооборо-лар рус ва эрмени самообороулар булан

бу талавурларда кьоркьуп оьсе де, ентип болмай едилер. Ахырда гент, кю-тюр, кьапай кьазакълар бир болуп, гюч-лерине ва савутларына басынып, Къыз-ларкъалагъа чапгынлар этме башлады. Башлапгъы чапгын Тал кьепюрден таба болду, екенин чапгын Николай кютюр-ню бурмундан болду, уьюнчю чапгын Къызларкъаланы гюнтушув бурмачыдан Мусалман слободагъа кьарап болду. Бу уьч де чапгынлыкъда мусалман, эрмени ва рус самообороулары кьызыл гвардия булан бир болуп, кьазакъланы басдылар.

участканы, заготпунктну кантору ва ветеринар бар орам. О заманда о орамла-ны атлары оьрде эсгерилген кюйде эди.

Эрмени, орус, мусалманлар бирлешип Оюкларда тешюк берип ятдылар, Душманлардан гелеген бир гюлленн Къаршысына эки гюлле атыдылар.

Мусалманын кьатынлары, кьартлары Кьолларына сенек алып чыкдылар, Къаршы гелген душманланы кьувалап, Ат байлайгъан араллагъа тыкдылар.

Къызларкъала адамлары унутмас Башдан гетген о кыйынлы гюлленн, Къатын-кызылар гезашлары кьурутмас, Эсгергенде о гюн оялген эрлени.

О гюнлерде жанын берген уландар, Сиз болугъуз гьурметгъа кьурбанлар! Экин рагъат кьабул уьйде ятыгъыз — Тарихлерде язылажакъ ятыгъыз!

1918 йылда Къызларда акъ кьазакъла-ны, бичераховчуланы кьолундан кеп орус да, аз болса да, эрменилер де оьлду. Му-салманлардан оьлгенлер де аз болмады. Шолардан есде барлар шу адамлар: Исаев Митрий, Умалатов Муса, Казимов Гъасан, Сайитов Гъачибаба, Хасболатов Гъаким, Али огълы Навруз, Сейитов Мокъай, Ма-мурзаев Гъасан.

Унутмаслыкъ макътав болуп бу йыл-ларда ватан учун жанларын берген бусу-рман, рус, эрмени иттилеге. Бу иттиленн кьанлары ерде ятмас, бизни ал байрагъы-быз бу иттиленн кьанлары булан боялып кьызыл болгъан.

1919 ЙЫЛ
Бу бир минг тогуз юз он тогузунчу йылда февраль айда Деиникини асгери гелип Къызларкъаланы алды. Къатты кьыш эди, сувукъ, бир яндан да халкълар-да тиф авуу бар эди.

къалалылагъа йылав-яс йыл болду.

Он биринчи армия Къызларкъаладан Аштархангъа ёл салды. Бу армия булан Аштархангъа гетген эрмени-оруслар да болдулар. Мусалман слободадан гетген-лер шулар: Сатыбалов Салагъдин, Асеков Солтан, Исмайылов Алав, Токътамышов Салават, Айбазов Дада, Салаватов Алиа-къав, Алыпгъач (янгыюртлу), Алиханов Мийлакъ Ибрагим, Хасаев Дапай, Му-саев Гъасан, Айбазов Солтахан, Ибрагим Анав Муса, Магъаматов Мамуш, Османов Гъамзат, Гъачиханов Баба, Амиханов Алимсолтан, Сайитов Гъажикъапар, Агъа-чан огълу Параж, Сайтар огълу Мамав, Агъабала огълу Агъмат, Чабу Баймурзаев, Агъачан огълу Наврузали.

Мусалман самообороулары бары да 50 адам бар эди, булардан 8 адам 1918 йылда бичераховчуланы кьолундан Къызлар къалада оьлдулер. Къалгъан 42 адамдан 22 адам Аштархангъа 11 армия булан гетдилер, кьалгъанларындан 10 адам тифден авруп ята эди. Сонг кьалгъанлары кьамушгъа гетип яшындылар, бирлери Бабаюртгъа, Янгыюртгъа гетип кьалдылар.

1920 ЙЫЛ

1920 йылны март айында Деиникини асгери кьоркьуп кьачып гетдилер, Къызларкъаладан 11 армия ёл-даш Киров булан Къызларгъа гетдилер. Шу 11 армия булан Мусалман слобода-ны самообороу иттилер де гетдилер. Шо кюйде, кьамушда яшынып турагъан боль-шевиклер де чыкдылар. Алдынгъы ёл-дашлардан Хорошов, Михеев ва башгъа-лары да Къызларгъа гетдилер. Улуу жы-лын болуп, чыгып ёлдаш Киров сейледи. Итирманчы йыл айланып гелгенде, Жан иттилер Аштархандан къайтдылар. Дос кьардашлар бирин-бири герегенде, Батылтагъа бараалла айтдылар.

революцияны уст болуу ермешен болган. Кавказын Дагыстанны загыматчыла- халкынын акъ гвардиячы рына уллу тасир этген, со- кысасдан азат өте туруп, циальный ва милли зулмудан азат болмакъ учунгуъ гва- ракатын гюлендирген. Ич контрреволюции, Гюнбатыш- ны империалисттерини гюю- не талин иш гереген шарт- ларда Дагыстанны загымат- чылары кемеке бек гыажат- чылар.

Астрахандан гелген кызыл гвардиячы отрядлары кемеги булан ва Ефремовну, Поповну, Буровну, Лиховну елбашчы- лыгынын тюбюнде 1918-нчи йыл, апрель айда Порт-Пет- ровск, Дербент шагырлар аркин этилген. Москвага ба- шында В. И. Ленин де булан Хааки, Комиссарлары Совети- не имберилген телеграммада булай айтылган: «2-нчи майда, Биринчи Дагыстан атлы полк бары да князла- гы, Бийлеге, корниловчула- гы кыаршы баш гетеривню байрагынын гетерген ва яшарт- гын кюйде кзуулган Дав-революциячы комитет- ни кыюна берген».

Дагыстанда яш Совет гы- акимлиги биринчи гюнлерин- донок, кзууршавга туюшуп кыалган. Муна шо саялы да областы Дав-революциячы комитет озыюно савутлу ар- кы тавуун болдурма токъ- ташган. Кызыл Армияны белюклерин онгарыв ватан- даш даву макътаву игити, Дагыстан областы биринчи дан комиссары Магач Даха- даевни елбашчылыгы булан юрюлген. Кызыл Армия гюгюлю кыайдада загымат- чылары ангавлу ва кзурум- лу - вакилдеринден амалга гелмеге башлаган. 1918-нчи йыл 30-нчу майда Порт-Пет- ровск Дав-революциячы ко- митетни дав белюгю ВЦИК- ни декретини кюрюсюнде Кызыл Армияны отрядын кзурмага токъташган, шон- да кзуулукъ этив гюгюлюкъ кыайдада алты ай узатыла болган.

11-нчи июнда Дагыстан областы Дав-революциячы ко- митет Дагыстан Совет Кы- зыл Армияны кзурмакыны гыакында буйрукъ берген. Дагыстанны загыматчыла- рына өтген чактырында бу- лай айтылган: «Темирхан- шурада Дагыстан Кызыл Армия кзурула, гертликни сюеген, адилетке талпына- гын ва зулмучулары бугав- ларындан кзутулмага сюе- ген гыар ишчи ва загыматчы сабанчы Кызыл Армияны сыдраларына изылмага ге- рек».

Шагырларда ва юртларда Кызыл Армияны отрядлары

артык ихшылыкъ еравларын гюрсетмеге чакырган. Улуу рус халкыны, Кы- зыл Армияны ижегии их- шылыгындан Дагыстанны загыматчылары 1920-нчи йылны март айында интер- вентлени, акъ гвардиячыла- ны ва миллетчи контрреволю- цияны дагытмага бажар- гын.

Кавказ фронтну командую- щийн Тухачевскийни, Орджо- никидзени, Кировну Дагыс- танны халкыларына кзула- вунда булай айтылган: «Эр- кин болган дагыстанлылар! Устюн гелген Кызыл Ар- мияны атындан биз сизин, Дагыстанны тав уланларын, кзутлайбыз. Загыматчы халк- ны душманлары сизин бу- гылаваган шынжырларыгыз даимге узюлген, узакъ ай- ланы боюнда сиз озыюгюню кыашалган инбашларыгыз- га алып юрютген игит ябу- шувугузуну Совет Россия бир заманда да унутмажакъ».

Дагыстанны загыматчыла- ры азат этивчюсюн ва инам- лы якылавчусун — игит Кызыл Армияны уллу кзу- ванчылыкъ булан кыаршыла- гын. Кеп санавдагы да- гыстанлылар Кызыл Ар- мияны сыдраларында Азер- байжанда, Арменияда ва Гру- азияда Совет гыакимлигин токъташдырында актив кюй- де ортакчылыкъ атгенлер.

Дагыстанда янгыдан Со- вет гыакимлигин токъташды- рывга байлаву болуп, 1920-нчи йыл 2-нчи апрел- де Темирханшурада Кызыл Армияны асерлерини ва Да- гыстанны кызыл партизан- ларыны парады болган. Параддан сонг кеп уллу ми- тинг болган, шонда Кызыл Армия ва Дагыстанны кы- зыл партизанлары, тахша- гыарны ва ювукдагы юрт- ланы загыматчылары ортак- чылыкъ өтген. Шо кзуванч- лы елугуvgга байлаву бо- луп, Г. К. Орджоникидзе бу- лай язган: «Рус армия да, партизанлар да озылер Те- мирханшурага гиргенде бол- ган шат елугуvну бир за- манда да унутмажакъ. Шо клардаш елугуv дагыстан-»

(Арты 4-нчу бетде).

Темиркызык Кавказын Кюмукулардан депутатга сайланды. Бу сайланган уыч де адамын гыар-бирин Совдепни ишлерине байланды.

Совдепге намарт чыгып кызаактар, Волышевкер душманлар деп актырды. Эрменден чыгып кыйлы дашнаклар Кызаакланы кемекекте чакырды.

Бу гюнлерде бизге гелип этилди Александр Хорошов деп бир елдан. Бу гелген бары да халкы ешкыл. Совдепни екин бу бир уллу кыарбаш.

Хорошов да Ревком ачыл, олтуруп, Председатель болуп шонда ерлешди. Кюлда тюбек, белде хынжал-тапанча, — кзуумуклар да, оруслар да бирлешди.

Акъ кызааклар кюркуп кыачып гетдилер. Дашнаклары кзуруму да байланды. Минг тогуз юз он етти йыл кютарыл, Тарихибиз он сегизге айланды.

1918 ЙЫЛ

Хорошов, жыйын этип Совдепде, Членлени башга ишлеге пайлады. Алиев Ибрагим елдашны Трибуналга судья этип сайлады.

Миразмов Миргайдарга талшурду Мусалманда бир комитет ачмага, Мусалманы башын жыйып олтуруп, Душманлары тюнге салып ячмага.

Абдул-Гюсейн комиссарга сайланды. Кзуумуклардан самооборон кзурмага. Штабдан тюбеклер де пайланды. Кыаршы турган душманлагга урмага.

Кыарангы кыара булут ичинден Гюн шавласы ырыкъ берме башлады. Мусалманлар комитетни тюз этип Юреклерни гюл бахчадай яшнады.

Комитетде уллу жыйын кзурулуп, Етти адамдан президиум сайланды. Кыагъумандай кыатты болган игитлер Самооборонга гертти кюйде айланды.

Кзуумуклар, иранлылар бир болуп Элли адамдан самооборон сайланды, Юреклерни оыктем болуп, кюр болуп, Кюлларына тюбек алып айланды.

Гече кюдю, окопларда ятса да Тешлерин кыара ерге кыа Кышда кыаргга, яз янурга батса да, Душманларын кюймадылар гыаллаты.

Душманлар кыаршы турган гюнлерде Жан игитлер тюбек алып чыкдылар. Янтайыл оытанларда, кюрлерде, Душманлары уруп, тюртиюп йыкдылар.

Хорошов, Амирагов, Мосесов Мусалмак комитетте гелдилер. Етти адамдан кзурулган президиумга Кзутлава этип уллу гююрмет бердилер.

Ревкомдан гелген уллу гыакимлер Самооборонну жыйып жыйын етдилер. Элли адамын самооборонга бегитме. Списогун штабга алып гетдилер.

Бизин комитетте ревкомдан гелген кю- накылары бусурманлар гючлю харс урув булан кыаршыладылар.

Мусалманда ачылган комитетни пре- зидиумуна сайланып айрылган етти адам: Миразмов Миргайдар (комитетни предсе- датели), Зайналов Магъамматисмайыл (ону заместители), Алиев Ибрагим, Иб- рагимов Абдулгюсейн, Бамбатов Кулук- тай, Алигъажиев Салимгерей, Кульчиков Гысан (президиумну членлери).

Элли адамдан кзурулган самооборона: Исмамов Темирболат, Дударов Макъсут, Магъамматов Атай, Сайитов Гыачибаба, Сайитов Гыажикъапар, Мурзаев Акъбар, Арсланбеков Иби, Моллабаев Бахшали,

Абдул-Гюсейн, Юраганин, Миргайдар башла оглы Агъмат, Агъачан оглы Па- раж, Алиоглы Навруз, Агъалы оглы Ардаш, Магъмутов Гысан, Кыадиев Ра- мазан, Чабу мычыгыш Баймурза.

Кюторлерде, гентлерде яшайган акъ кызааклар янгыдан талавур етме башла- ды. Тувар еслерини туварларын, кюй ес- лерини кюйларын, бав еслерини бавла- рындан чагырларын урлап, озыге ерге елтип сата едилер. Мусалман самооборон- лары да эрмен самооборонлар булан бу талавурчулагга кыаршы турса да, енгип болмай едилер. Ахырда гент, кю- тюр, кыапай кызааклар бир болуп, гюч- лерине ва савутларына базынып, Кыз- ларкылагга чапгынылар етме башлады. Башлапгы чапгыны Тал кепюрден таба болду, экинчи чапгыны Николай кютюр- ню бурамундан болду, уычюнчю чапгыны Кызыларкыаланы гюнтувуш бурамачыдан Мусалман слободакага кыарап болду. Бу уыч де чапгынылыкка мусалмап, эрмени ва рус самооборонлары кызыл гвардия булан бир болуп, кызааклары басдылар. Биринчи:

Акъ кызааклар жыйылышып-бирлешип, Таловкадан бастынычылыкъ етдилер, Машини елму тюбюн тутуп оырлешип, Вокзалга гелип олар битдилер.

Бу бастында акъ кызааклар орус слободакага гирип, хыйлы адамлары изык етдилер. Мусалман слободаны обон- лары да оруслагга кемекеге барып, кы- зааклары дагытдылар. Рус, кыатынлар да кюлларына сенеклер, беллер, балталар алып кызааклагга кыаршы турдулар.

Экинчи:

Акъ кызааклар, кыайратланып, ятыланып, Гюалери юлдузлардай сагыланып, Николаевск кютюрден от ачдылар, Гюнтувардан бирдагы от ачдылар.

Бу гезик де мусалмап, эрмени, орус самооборонлары жыйып, елдаш Хорошов кызааклары кзурумун бузду.

Уычюнчю:

Кыапай кызаакъ, гент кызааклар бирлешип, Гюнтувушдан бирдагы от ачдылар. Озылени гючлерине базынып, Тюбеклерден кеп гюлелер чачдылар. Уыч де керен чашгыны этип душманлар Визинкылер уычюнчюю алдылар. Кызылар халкы барысы да бир болуп Кызааклагга уллу кыйын салдылар.

Акъ кызааклар уйлеге гирип чи не- чик де талай едилер. Гыатта орамда-очар- да елукыгъанлары да башларындан берк- лерин, белбавларын, сагытын соравсуз ала едилер, уруп, оылтюрюп гете едилер.

БИЧЕРАХОВДАН ХАБАР

Есги гыисалда октябрьн биринде, Оруслары килиса байрам гюнюнде, Темиркызыктан уллу фронт ачылды. Шрапнелни гюлелерни чачылды.

Килисаларда кюнгуравлар кыагылды. Гыаваларда снарядлар ярылды. Бичерахов бизге кыарап бурулду. Пулеметлар арт-артындан урулду.

Чапгыны этип, окопланы айланып, Мусалманда уыч орамын алдылар. Намуссузлар талавурга байланып Бир-бир уйге алай отлар салдылар.

Хорошов, бу кзуууну ешитип, Асер булан гелди бизге етишип, Орус булан мусалманлар бирлешди, Душманлагга тешюн берип кюрешди.

Шу гезикде Мусалман слободканы уыч орамына бичераховлар гирген еди: Алха- сланы орамына, Жумамажыит орамга, Гыаж аббасланы орамына. Гыали строй-

Агъачан оглы Наврузали. Мусалман самооборонлары бары да 50 адам бар еди, булардан 8 адам 1918 йылда бичераховланы кюлуздан Кызалар кыалада оылдилер. Кыалган 42 адамын 22 адам Аштарханга 11 армия булан гетдилер, кыалганыларын 10 адам тифден аруп ята еди. Сонг кыалганылары кыамушга гетип яшымдылар, бирлери Бабаюртга, Янгикюртга гетип кыалдылар.

1920 ЙЫЛ

асерлерине хозгавул тошуп, кыачмага башладылар. Аштархандан 11 армия ел- даш Киров булан Кызаларга гелдилер. Шу 11 армия булан Мусалман слобода- ны самооборон игитлери де гелдилер. Шо кюйде, кыамушда яшынып тураган боль- шевиклер де чыкдылар. Алдынгы ел- дашлардан Хорошов, Михеев ва башга- лары да Кызаларга гелдилер. Улуу жы- йын болуп, чыгып елдаш Киров сейледи. Итирмакы йыл айланып гелгенде, Жан игитлер Аштархандан кыайтылар, Дос кыардашлар бирин-бири гюргенде, Батырлагга баракалла айтдылар.

Баракалла болсун, батыр уланлар, Эренлердей эркеклинни етдингиз, Душманлагга кыаршы бачып планлар, Юрекдеги муратлагга етдингиз!

Душманлары кыачагыны кыачдылар, Кыачмагыны кызыл асер ячдылар Олар кзурган асмакыны орында Бавлар салып, гюл тереклер чачдылар.

Къан тукумгу йыллар гетип агъ булан. Шатлыкъ йыллар гетип энин айланды. Ишчи халкылар абур булан, агъ булан Гыалал кюйде ишлемеге байланды.

Янгы башдан Совет власть тюзелди, Яшавлукага эркин Еллар ачылды. Кызыларкыала, гелип уыдегй безенип, Аванкылагга арпа, будай чачылды.

Эркин болуп ярлы халкыга яшавлукъ Ерлер сюрюп, сабан салма ба. Бахчаларда тереклени гюлелер, Юреклерни барыны да яшнады.

Асмак кзурулган бир уллу орамга гыали Совет орам деп айтабыз. Шо асмак гюргю килисаны абзарида еди. Гыали онда тереклер чачып бав өтген. Бирдагы асмак уллу бульварны ягында еди. Он- да да тереклер чачып, бав өтип, шагыар бав болду.

Бизин Мусалман самооборонлардан Аштарханга гетгенлерден 12 адам 1920-нчи йылда сав-саламат кыай- тып гелдилер. 10 адам гелмеди. Олар, Аштархандан Царицин фронтга барып, шо фронтда оылдилер.

Кыайтып гелген 12 адам булар: Сала- ватов Алиакъаз, Алыпгач Янгикюртау, Исмайлов Казий, Айбазов Солтахан, Ай- базов Дада, Алиханов Мийлакъ Ибрагим, Сатыбалов Салагъдин, Сайтар оглы Ма- мав, Агъачан оглы Навруз, Хасаев Да- пай, Сайитов Гыажикъапар, Амирханов Алисолтан.

Кыайтып гелмеген он адам булар: Агъ- чан оглы Параж, Агъабала оглы Агъ- мат, Исмайлов Алар, Гыачиханов Баба, Мусаев Гысан, Османов Гыамзат, Чабу Баймурза, Токътамышев Салават, Ибрагъ- мов Анав Муса.

Гурият елунда, ят ерлерде жан берген, баз гечген елдашлагга унутумас, гыеч өсен гетмес макътавлар болсун.

Абдул-Гюсейн ИБРАГИМОВ-КЫЗЛАРЛЫ.

Ахырынчылай ва даимге

(Башы 3-нчы бетте).

ыланы жерлеринде ва рус ишчилери ва сабанчылары жерлеринде даимге кыала-жакъ.

Болчакны, Юденичнн, Де-никиннн тюрк болуу, озокъ-да, Гюлбатышны импералисттери Совет гыакимлигинн джъ этмек учунгу кыастла-рындан гери тартыла демек тюрк олди. Импералисттер янгы шартларда озлени кеп уллу умутларын акъ Польша-га ва Врангелге бакъдыр-ган. Врангелни алдында, Кавказны да кыошуп, Кыб-лада бары да контрреволю-

циячы гючлени бирлешдирин-ю борчу салынган. Импе-риалисттер Дагыстандагы контрреволюцияны да пайда-ландырмага токташган.

Совет гыакимлигине кяр-шы Гоцинский юрютген башге-териз Врангелге кемеке этме-ге тарыкъ болган. Неге тюр-кюл де, шо Кызыл Армияны дюрчлени башга якъга бур-мага, Грузияда ва Армения-да Совет гыакимлигин токташ-дырынга пуршав этмеге ге-рек болган.

Кавказны бары да контр-революциячы гючлери Тиф-лиде кзурулган темиркы-

зык-кавказ «гыкуматланы» айланасында бирлешдирил-ген. Шонда «Тав гыкуматы» англия-америка долларлагъа башында Гоцинский, Алях-нов да булан отрядлар кзур-мага гиришген. Шолар ях-шы савутланган болган. Ге-нерал Пиковский «Тав гы-куматы» учун 50 миллион манат акъча гелтирген.

Шолайлыкъда, иш Совет республиканы устынде янгы кюркюнчлукъ токташ. В. И. Ленин, зор уллу дав стратег ва тактик гысапта, бу че-тим гыаланы тындырыкълы кюйде англаган. «Кавказда

ва Кубанда бары да банда-ланы ва акъ гвардиячылары кълды-кълдуларын чалт ва толу кюйде ёкъ этив, — деп телеграмма берген В. И. Ле-нин 1920-нчы йыл 9-нчу сентябрде Орджоникидзеге, — айрыча умуми пачалыкъ агъамилты булангы иш. Ишни гыалы гыакъында ма-га чакъ-чакъда ва тюрк кюй-де билдире туругъуз».

В. И. Ленинни герсетивле-ри Антантаны янгы чапгы-нына кяршы ябушуну умуми планыны кюрчюлерине салынган.

Харабалыкны ва ачлыкъ-

иш шартларында тап халкъ-ларына имам Гоцинскийге кяршы ябушув юрютмеге тынч болмаган. Дагыстан-ны загъматчылары рус халкъ-дан, Кызыл Армиядан кемеке тилемге борчлу болган. Шо кувунлу гюнлерде Дагыс-танны халкъларыны устын-де янгы кюркюнчлукъ тув-гъанда, Кызыл Армия бир-дагы керен озюню кемеке кълун узатган.

Александр Иванович То-дорский 1920-нчы йыл гюз-де 32-нчи атышывчу дивизияга командалык эте бол-ган, шо XI Армияны соста-

вына гирген. Дагыстанны тавларында Гоцинский Совет гыакимлигине кяршы баш гетеривчюлеге кяршы иш лереген асерлени группасы-ны командующий этилип белгиленген. Совет Кызыл Армияны отрядлары иш герюн-ю оззеге болуп токташган, ерли кызыл партизанлар оланы айланасына сыкълаш-ган. Дагыстанны бары да юртларында митинглер ойтге-рилген, шоларда Кызыл Ар-мияны белюклери булан бир-ликдеги ябушув учун гюнлю-лю отрядлар кзуруну гыа-кында кярарлар кълбул этилген.

Рус халкъны макътаву уланлары, сынаву командир-лер ва политика къллукъ-чулар Мевандовский, Шебол-

даев, Тодорский, Полешко, Смирнов, Лапин, Свиридов, Ковалев ёлдашлары башчы-лыгы булан Кызыл Армия-ны отрядлары Муслим Атае-ни, Къара Къараевни, Алибек Багъатыровну, Омаров Чох-скийни, Изи Чопановну, Зай-налабит Алиевни, Ата Сала-тавну, Эфенди Магъматовну, Шамхал Салиговну ва оззеге-лерини еран партизан отряд-лары булан бирге Дагыстан-да Совет гыакимлигини усты-нюлюгюн якъламакъ учун-гу ябушувга гетерилген.

Бары да ерлерде ойтгил-ген митинглерде Дагыстан-ны загъматчылары оззеге кемеке етишген Кызыл Ар-мияга гыакъ юрекден бара-калла билдиргенлер.

Дагыстанда Совет гыаким-

лиги загъматчы халкъланы кълст этивю ва игит Кызыл Армияны кемеке булан токта-ташдырылгъанлыкы гыакъ зат. Шону тасдыкъ этеген кеп санава документлер бар. Да-гыстанны мисалында пача Россияны кларангылыкъда кълган халкъларын ярыкъ яшавга чыгъармага кемеке этген Кызыл Армияны эр-кин этивчю къллукъ ай-рокъда ачыкъ кюйде герюне.

Совет гыакимлиги токташ-дырылгъандан берли арзан ойтген 70 йылы ичинде кеп миллетли Дагыстанны халкъ-лары уллу устынюлюкге етишген. Тавлар элини загъ-матчылары Кызыл Армияны кемеке бир заманда да унут-мажакъ.

А.Г. ГЪАЖИЕВ, тарих илмуланы кандидаты.

САВУНЧУЛАНЫ РЕСПУБЛИКА ЖЫЙЫНЫНА

Гъайванчылыкъ коллективлерде

Ичи таза, иши таза

Бабаюрт районда «Тамаз-тебе» совхозну гъайванчы-лыкъ тармагы йылдан-йыл камиллешип тербей. Шо гыакъда газетлеге де аз изыл-маган. Буса да алдынкыла-ны иш сынаву гыакъда бир-дагы айтган булан кеп бол-мас. Неге тюрк, бизин юрт хуайствоуану осыдурсе осы-дурежек зат — алдынкы сы-наву тындырыкълы уйре-ни.

Хуайствону савун ферма-сы юртдан 9 чакъырымга ювукъ ариде ерлешген. Шон-да 210 къара-ала сыйырлар сакълана. Сыйырлагъа да 7 савунчу, 4 туварчы, 2 бу-завчу, 1 механизатор къл-лукъ эте. Мунда, оззеге ал-дынкы фермаларда йимик, акур ишлер бары да машин-лашдырилген. Коллективге Магъачкъаладагы юрт хо-уайство техникуму биткир-ген Сайлахан Байкъазиева башчылыкъ эте. Ол гелгенли-теринде гыар кемеке толу ги-юйде загъмат текмек учун бары да имкандыклар бол-дурулган.

Демек, савунчулар, тувар-чылар иш алатлар булан татмин этянген, савундан сонг гирип яа алмага айры-ча уй отгарылган. Шонда ошумага газеттер, журнал-лар, гыар тюрлю кытаплар, клараматга телеизор, аш гыакъиммек хас ер бар. Кол-лектив ишарыга чыкълан-дан сонг чу мунакъллы иш

гысапта 3374 кило сют са-вулгъанлыкълы да унутмага ярамай. Шо да план булан гёз алга тутулгъанындан 874 килога артыкъ.

Бу гыасилени кълзанында, озокъда, оззегелер эшитмеген, билмеген бир зат да ёкъ. Ва-ры да тергев белгиленген къллукъланы ерине етиш-дирип кютюге кюрчюленди-рилген. Ачыкъ этип айтган-да, ферманы къллукъчулары гъайванланы, кышда отлукъ-лагъа байлап, изада гетерме-лени тюрлеринде сакълый. Тек лап да агъамиятлысы — не заман гирсегиз де, аран-ланы ичлери тап-таза, гъай-ванлагъа къллукъ этивню гюлакъ низамы, кзурулган сагъатны йимик, белгилеген вахътисинде кютюле.

Тюрю, ишни вахътисинде кяршылашган бир кемчи-лик де тергевсюз кълмай. Неге десегиз, шоланы тез ал-дын алынуу, тайдырынуу ор-такъ ишни яхшылаштырма-ла уллу агъамияты бар. Къара-ала сыйырланы емлеге бакъ-гъан якъдагы артыкъ та-лаплылыкълы да айрыча гы-сапта алына.

Шо гыакъда сорагъанда Сайлахан булай деди:

— Савун гъайванланы болдурунга, продукталыкълы артыры-нга байлаву бары да шарт-лаы болдурмага кълст кы-лабиз. Йыл йылга ошамай-

лагъан сютю гыар тамычы-сы дегенлей гысапта.

Гертиси, сыйырланы сава-гъан кюйде де тергев бер-меге тюршеген белгилери бар. Шолар да къара-ала сыйыр-ланы сютю оззеге сыйырлар-дан эсе хыйлы артыкъ бола-гъаны булан байлаву. Кеп емлер де ашатып, кеп сют де болдуруп, ону толу кюйде алмай, елиилерде кълйса дурус болмас чы.

Муна шону эсде сакълап, машинашдырилген савунну арты булан гыар сыйырны айрыча къл булан да тарт-мага тарыкъ. Дагы ёгъесе елиилердеги сют ахырына ерли алынай кълала. Ижара кълйада ишлейген коллектив буса аз-маз тас этивлеге де ёл бермеге болмай.

Сыйырлагъа ем беривде де даим тергевде сакъламага герекли гесим бар. Демек, бицен, сенаж, силос йимик-лери олагъа, нечакъты ашап бола буса, шончакълы бериле. Къошулчан емлер чи гыар сы-йырга савурагъан сютюне гере бериле. Шону учун фер-мада гыар айда эки керен тергев савун ойтгиле. На-тижасына гере кълйсы сыйыр-га энниден сонг нечакъты къошулчан ем бермеге гере-ге токташдырыла.

Сыйырланы гыар тюрлю себеплеге гере гысапдан тай-дырылгъанларыны орнуна

Бирдагы ягъындан, шундан сыйыр болур деп, бир ха-йырсыз гъайванга кълй-матлы заманынгы да, аслам загъматынгы да, кеп емле-рингни де харжап турсанг, ахырынг-артынг тюрзелмес чи.

Гъайванланы бары да сыр-ларын билмек, республиканы алдынкы савунчулары топла-ган сынаву уйренмек учун мунда хас кружок кзурул-ган. Ферманы бары да гъай-ванчылары шонда актив кюй-де ортакъчылыкъ эте. Кру-жокну да Сайлахан Байкъа-зиева оззю юрте. Эгер ге-чилеген темага гере тарыкълы болгъанда, совхозну спе-циалистлери де чакъырыла.

Ортакъ фалышывну нати-жасында кълзанылып тура-гъан гыасиллери де яман тюр-лю. Бир мисал булан айта-гъанда, фермадагы 7 савун-чуну 4-сю гетген йыл етиш-ген гыасиллери булан респуб-ликаны алдынкы савунчула-рыны клубуна членликге алынган. Энниден сонг мун дагы бары да савунчулар шо клубу членлери болмакъ учун белсенген.

Шо муратда коллективни сынавулары — сынавуларга уллулары гиччилеге кемеке-шип ишлей. Ара-арада загъ-мат гыаракатыны гыасилле-рин де чыгъара. Алдынкы-ны алган гишини гюрмет-тине загъмат макътавулуугу-ну Кызыл байрагы гетериле.

Ардагы натижалагъа ге-ре Сайнижамал Юсупова ал-дынкыны алган. Шо не-гъакъ тюрлю екенге де белги-ли. Ол Ардагы савунчу-

Хасавюрт районда «Октябрь 20 Йыллыгы» деген сов-хозну савун фермасында уйлукъю ишлейген савунчулар аз тюрлю. М. Шыхмурзаева шоланы бириси гысаплана. Ол оззюне бегетилген сыйырлардан алынаган сютюню кълдарын даим артыдырып тербей. Бу йыл да ол гыар сы-йырдан, гёз алга тутулгъанындан эсе, хыйлы артыкъ сют савуп тура.

Суратда: ферманы алдынкы савучусу М. Шыхмурзаева, Ф. Зимбель чыгъарган сурат.

ПАЙДАЛЫ КЪАЙДА

Культура яшаву

Халкъ хоруну устынюлюгю

Буйнакск районну Эрпели юртундагы культура уйде иш гереген даву ва загъматчы ветеранларыны халкъ хор устынюлюгю чыгъышлары булан районну ичинде чи нечик де, савлай республикага да белгиле. Халкъ хор халкъ яра-тивчулуугу республика ва Бютюнсюз фестивалларыны бир нече керенлер лауреаты болган.

Гъали-гъалилерде эрпелили къртланы халкъ хор ма-къамланы майданыны телевизионий конкурсунда ортакъ-чылыкъ этген ва «Макъамланы майданы — 89» деген къл-равда устыню гелген. Оланы концерт программасында аслу гылда кълмукъ халкъ йырлары кеп ер тута.

Буйнакск шагъардан гелген оззбашына чалышагъан йырав Гюлжанат Абдулсайитова да, Магъаммат Атабаевни сёзлерине гере изылган «Татли тюр» деген кълмукъ йырны йырлап, конкурсда биринчилики алган. Расул Пашаевни сютюню темасына багъышланган йырына да жюри яхшы кълймат берген.

«Макъамланы майданы — 89» деген телевизионий кон-курсда устыню гелген коллективлеге ва ёлдашлагъа конкур-су кзурумчулукъ комитетини гюрметлев грамоталары ва савгъатлары тапшурулган.

Дагыстан композиторланы йырлары

Вокальный музыканы сюегенлер учун Дагыстанны Ком-позиторларыны союзну фонду гъали-гъалилерде Москва ша-гъарда бизин республиканы белгиле композиторларыны йырла-рын печатдан чыгъарган. Шо кытапга дагыстан шырле-ни шырларына гере изылган 30-дан да кеп хорда йыр-лайгъан музыка асарлар гирген.

Дагыстан композиторланы йырларыны бу кытабы во-кальный музыканы сюегенлер учун да, музыка училище-лерде дарс берген учителлеге де яхшы савгъат болажакъ.

Гъайванчыланы янында кълнакъллыкъда

Бабаюрт район культура уйюнде кзурулган автоклуб бугюнлерде районну гъайванчылыкъ фермаларында ва хо-уайстволарында кълнакъллыкъда болду. Олар гъайванчылар учун янгы газетлер, журналлар, сайлавага багъышланган кытапчалар алып барган эди. Автоклуб булан гъайванчы-лагъа кълнакъллай барган КПСС-ни Бабаюрт район комите-тини лекторлары халкъара гыаллагъа ва экономика темала-гъа байлаву болуп лекциялар охуу.

Агитбригаданы членлери фермаларлагъа кълзыл мижш-Мижшларга «Босой листокларе чыгъардылар. Ва-

лукъ эте. Муна, өзге алдынлы фермаларда йимик, асур ишлер бары да машини-лешдирген. Коллективге Магъачкъаладагы юрт хо-зяйство техникуму битдир-ген Сайлахан Байкэзиева башчылык эте. Ол гелгенли фермада гъар кимге толугу-бары да ишканлыклар бол-дурулган.

Демек, савунчулар, тувар-чылар иш алатлар булан таъмин этилген, савундан сонг гирип ял алмагъа айры-ча уй онгарылган. Шонда охумагъа газетер, журнал-лар, гъар тюрлю китаплар, къарамагъа телевизор, аш-гъазирлемеге хас ер бар. Кол-лектив ижарагъа чыкъгъан-дан сонг чу мундагы иш учунгу онгайлыклар бир-ден-бир артды. Шолар арт-ган йимик, гъайванлардан алынагъан продукталаны къадары да, сан яны да ях-шылашмагъа башлады.

Мисал учун, гетген йыл ферманы къуллукчулары па-чалыкъгъа 724 тонна сют сатгъан. Шо план булан бел-гиленингенден эсе 70 про-цент артыкъ. Сатылгъан сют-ню авадан пайы оър къый-мат булан къабул этилген-ликни де эсгермеге туюше. Фермада гъар сыйырдан орта

гюлюк визамы, къурулгъан коллектив буса аз-маз тас этилмеге де ёл бермеге болмай.

Сыйырмагъа ем беривде де даим тергевде сакъламагъа герекли гесими бар. Демек, бичен, сенаж, силос йимик-лери олагъа, нечакъы ашап бола буса, шончакъы бериле.

Къошулгъан ишлер чи гъар сыйырмагъа савурагъан сютюне гере бериле. Шону учун фер-мада гъар айда эки керен тергев савун олтгериле.

Натижасына гере къайсы сыйыр-гъа энниден сонг нечакъы къошулгъан ем бермеге гере-си токъташдырыла.

Сыйырланы гъар тюрлю себеплеге гере гысипдан тай-дырылгъанларыны орнуна къошмакъ учун тийишли хо-нажинлер гъазирлев де айры-ча талапчылыккъа сакълана. Бугюнденокъ тангаласыны гъайын этмейген коллектив алгъа бармажакъы ачыкъ. Арагъа сёз чыкъгъанда Сай-лахан Байкэзиева:

— Биз гележекде озыбюз саважакъ сыйырны бузав вакътисинден тутуп гъазир-лейбиз, — деп узатды. — Пайда болур йимик гъайван гиччи вакътисиндокъ били-не. Озюкъда, шону учун тер-гевлю болмагъа, бырынгы-лар топлагъан бай сынавну асге ала турмагъа тарыкъ.

гъайырмагъа ем беривде де даим тергевде сакъламагъа герекли гесими бар. Демек, бичен, сенаж, силос йимик-лери олагъа, нечакъы ашап бола буса, шончакъы бериле.

Къошулгъан ишлер чи гъар сыйырмагъа савурагъан сютюне гере бериле. Шону учун фер-мада гъар айда эки керен тергев савун олтгериле.

Натижасына гере къайсы сыйыр-гъа энниден сонг нечакъы къошулгъан ем бермеге гере-си токъташдырыла.

Сыйырланы гъар тюрлю себеплеге гере гысипдан тай-дырылгъанларыны орнуна къошмакъ учун тийишли хо-нажинлер гъазирлев де айры-ча талапчылыккъа сакълана.

Бугюнденокъ тангаласыны гъайын этмейген коллектив алгъа бармажакъы ачыкъ. Арагъа сёз чыкъгъанда Сай-лахан Байкэзиева:

— Биз гележекде озыбюз саважакъ сыйырны бузав вакътисинден тутуп гъазир-лейбиз, — деп узатды. — Пайда болур йимик гъайван гиччи вакътисиндокъ били-не. Озюкъда, шону учун тер-гевлю болмагъа, бырынгы-лар топлагъан бай сынавну асге ала турмагъа тарыкъ.

гъайырмагъа ем беривде де даим тергевде сакъламагъа герекли гесими бар. Демек, бичен, сенаж, силос йимик-лери олагъа, нечакъы ашап бола буса, шончакъы бериле.

Къошулгъан ишлер чи гъар сыйырмагъа савурагъан сютюне гере бериле. Шону учун фер-мада гъар айда эки керен тергев савун олтгериле.

Натижасына гере къайсы сыйыр-гъа энниден сонг нечакъы къошулгъан ем бермеге гере-си токъташдырыла.

Сыйырланы гъар тюрлю себеплеге гере гысипдан тай-дырылгъанларыны орнуна къошмакъ учун тийишли хо-нажинлер гъазирлев де айры-ча талапчылыккъа сакълана.

Бугюнденокъ тангаласыны гъайын этмейген коллектив алгъа бармажакъы ачыкъ. Арагъа сёз чыкъгъанда Сай-лахан Байкэзиева:

— Биз гележекде озыбюз саважакъ сыйырны бузав вакътисинден тутуп гъазир-лейбиз, — деп узатды. — Пайда болур йимик гъайван гиччи вакътисиндокъ били-не. Озюкъда, шону учун тер-гевлю болмагъа, бырынгы-лар топлагъан бай сынавну асге ала турмагъа тарыкъ.

ПАЙДАЛЫ КЪАЙДА

Ленин района ХХП парт-съездин атындагы колхозну ижара къайдада ишлейген 1 номерли фермасы гетген йыл сют савууда яхшы натижа-лагъа къуллукъ этивде, сют савууда топлагъан сынавну толугу кюйде елеген, ёлдаш-лары да сынавлу болмагъа уйырате.

Ферманы къуллукчулары загъмат тегеген биналаны ичлери таза йимик, кютеген ишлери де таза. Булай таза ишлейгенлерден уьлгю ал-макъ гъар гъайванчыгъа да пайдалы.

Н. АБДУРАГЫМОВ.

Бугюнлерде де ферманы къуллукчулары этишген на-тижалар тергевню тарта. Олар 130 гъайвангъа къа-рай. Шоланы 68-и сыйырлар. Сыйырланы гъарисинден орта гысипда гъар гюн 8,5 кило сют савула. Савунчулардан Хадиджат Рашидова этишген гъасиллер айрокъда яхшы. Туварчы Солтанбек Пайзул-лаев де озыню борчларын намуслу кюйде кюте.

Ижара къайдада загъмат тегювню пайдасы бары энни гъар кимге де ачыкъ.

У. БАГЪАВУТДИНОВ.

А.В. СУЛЕЙМАНОВ,
Дагъыстанны халкъ шаири

Кёстекни эки къызы

Магъачкъала шагъарда,
Пляжда биз барагъан,
Бир гюн эртен ёлдашлар
Бир газетге къарагъан.

Газет де — «Ленин ёлу»,
Чыкъгъан дёртюню мартда.
Арадан бир аз гетип,
Магъа этишди артда.

Къарагъан орекурпаны,
Иржайгъан эки къатын.

Перзиви! — деп, Пирзанат! —
Язгъан гъарисини атын.

Шяъру булан этмеге
Тюше буса суратын:
«Ачыгъан тишлер — гюмюш,
Оюлгъан энглер — алтын!»

Бу эки де къызардаш —
Кёстекни эки къызы!
Шаир кюйде айтгъанда:
Кёню эки юлдузу!

Иыртыллап шавла чачып,
Токътагъан ян-янаша,
Тюгюл бири-биринден
Я бийик, я алаша!

Газет айтагъан кюйде,
Бу гёзел къызардашлар —
Перзиви де, Пирзанат да
Сют савуучу ёлдашлар.

Я пудур, яда оба
Екъ энгелегге ягъылгъан,
Тек къызым ленталар бар
Бёюнлагъа тагъыгъан.

Ленталар кёп омузлу,
Къарасанг гёз къамаша.
Булан барына да
Болуп бир аз тамаша,

Сорайман: «Булар нетме
Гелген Магъачкъалагъа?»
Шу тюндеги жавапны
Бере бир ёлдаш магъа:

— «3 минг литрлик клуб»
Къурулгъан гъали бизде,
Шо клубну экинчи
Жыйнымы болду тезде.

Клубну членлери
Бир де тюрлю къырдаи
Дагъыстанлы къатынлар
Йылда 3 минг литр сют
Савыгъан бир сыйырдан.

Членлени санау
193-ге этген.
Клуб оланы бёлюп,
Савыгъан сютленини
Литрленине гере
Тюз уьч группа этген.

Биринчи группада
Бар 79 къатын
Бизин Перзиви ерлеген
Ону экинчи атын.

Ону шолан экинчи
Аргъумакъгъа миндирген
4400 литр сют
Йылда гъар сыйыр берген!

Пирзанат! — къызардаш
Перзивден артда къала,
Экинчи группада
Ол алагъан литрлер
3700 бола!

Оланы бойнундагы
Къызыл ленталар буса,
«Уста савунчулар» деп.
Олар къазангъан атаар,
Перзиви ес болгъан орден
Ва кёп тюрлю багъалы
Гёрюнюшлю савыгъатлар!

Кёстек — биз кёп сюеген
Аялу шаирбиз
Аяварны тувгъан юрту,
Кёстекни къызылары да,
Уланлары да бирче
Болмагъа герек къутау!

Перзиви! Сизин
Гъакъ юрекден къутлайман!
Литрлер 5 мингте де
Етер деп, умутлайман!

СПОРТ Мастерге кандидат

Артур Шемеев Дагъыстан-
да пагъмулу дзюдоистлерден
санала. Артагъы йылларда
республиканы чемпионатла-

рында ол бир нече керенлер
лайыккы уьстюнюлюкге
етишген. Артур, гъали де яш
кочап экенингине де къара-

майлы, уллуланы арасында
да гюч сынамагъа чыгъа.
Шолай, республиканы артда-
гы чемпионатында ол уьчюн-

чу ерге ес болду.
Гъали-гъалилерде Ивано-
во шагъарда М. В. Фрунзени
савыгъатына ес болмакъ учун
оьтгерилген ярышларда А.
Шемеев де ортакъчылыкъ
этди. Демек, Бютюнсоюз
ярышларда сынаву спорте-

мевлер булан янаша озыню
де усталыгъын исбатлады.
Ачыкъ этип айтгъанда, ёлу-
гъувланы алтысында уьстюн
гелип, еттинчисин 0:1 санау
булан утаурду.

Бронза жетонну къазангъан
А. Шемеевни уьстюнюлюкюнде

тренер Гъ. Магъамматовну
да къошуму аслам.

Эсгерилген ярышларда Ар-
тур СССР-ни спорт устасына
кандидатыны нормасын тол-
тургъан.

И. ГЪАЖИЕВ.

Къызылюрт шагъар.

Гъайванчыланы янында Къонакълыкъда

Бабаюрт район куьлтура уьюнде къурулгъан бугюнлерде районну гъайванчылыкъ, фермаларында ва хо-зяйстволарында къонакълыкъда болду Олар гъайванчылар учун янгы газетлер, журналлар, сайлаулагъа багъышлангъан китапчалар алып баргъан эди. Автоклуб булан гъайванчы-лагъа къонакълай баргъан КПСС-ни Бабаюрт район комите-тини лекторлары халкъара гъаллагъа ва экономика темала-гъа байлаву болуп лекциялар охуу.

Агитбригаданы членлери фермалардагы къызыл мюш-лерде «Молниялар», «Боевой листоклар» чыгъарылар. Ба-баюрт район куьлтура уьюню чебер иш гереген коллективни ортакъчылары буса, гъайванчылагъа оьзлени къужурлу концерт программасын гёрсетдилер. Халкъ театры артист-лери алда ойналгъан спектаклдерден гесеклени салды.

Совет макъамланы фестивалы

Умурт АССР-де Ижевск шагъарда бугюнлерде белгили Россия композиторланы совет макъамлагъа байлаву фести-валы оьттерилди. Шо фестивалда бизин республикадан РСФСР-ни инче саниятыны ат къазангъан къуллукчуу, ДАССР-ни халкъ артисти, композитор С. Керимов, Дагъыс-тан филармонияны солисткасы Л. Журавлёва, пианист Х. Ба-широв ортакъчылыкъ этди. Дагъыстандан баргъан компо-зиторлар ва артистлер оьзлени концерт программасы булан умуми билим береген орта школаларда, профтехучилищелер-де, ишчи ва загъмат коллективлерде концертлер гёрсетди. Тынглавуучулар композитор С. Керимовну ашлар ва оьрюм иш-лар учун язгъан музыка асарларын айрокъда ариу къар-шылады.

Совет макъамланы фестивалыны гъасиллерни чыгъара-гъан концертинде Дагъыстан композиторлар булан бирге Россияны кёп тюрлю крайларындан, округларындан, област-ларындан гелген композитор да оьзлени янгы асарларын сокъду.

Ариу башланды

Бугюнлерде Каспийск шагъардагы Улуу Октябрь ре-волюцияны 50 йыллыгъыны атындагы куьлтура къаласын-да бизин республиканы инче саниятыны усталарыны ва яшланы музыка школаларыны артистлерини зувап учун эти-леген концерти болду. Шо концертде къазанылгъан бары да харжлар Каспийск шагъарда къурулажакъ яшланы больни-цасына берилежек.

Каспийск шагъардагы кёп-кёп предпринимелер ва къу-румлар яшланы больницасыны къурулушуна харж йибери-де тура. Каспийскиде ашагъанланы бу яхшы сиптесин би-эни республиканы оьзге шагъарларында да, районларында да бир гёнюлден якълар деп ойлайман. Р. ГЪАМЗАТОВ.

Редактор
С. Н. ВАЛНЮЛЛАЕВ

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
367007, Магъачкъала, Комсомол проспекти, 61.

ТЕЛЕФОН НОМЕРЛЕРИ: редакторну заместителя — 7-24-96, жавапны секретаргъа ва партни бёлюгюне — 7-28-76, юрт хозийство бёлюгюне — 7-23-72, магъызлар ва информация бёлюгюне — 7-28-83, куьлтура ва промышленность бёлюгюне — 7-22-81, издательствогъа — 7-31-92, бухгалтериягъа — 7-38-94.

Газета отпечатана офсетным сло-вом в типографии издательства Да-гестанского обкома КПСС. (К. Ко-морский проспект, 61).